

"Allah'ı bilmek, varlığını bilmenin gayrısıdır." Yirmi Altıncı Mektub'un Dördüncü Mebhas'ın İkinci Mes'elesini izah edebilir misiniz? Bu risaledeki iki fırka nedir, kimdir ve maksadları nedir? "La meşhûde illa hû" demekle nasıl nisyan-ı mutlaka düşölüyor?

"Allah'ı bilmek, varlığını bilmenin gayrısıdır" ifadesi Muhyiddin-i Arabî Hazretleri'nin, Fahreddin-i Razî'ye yazmış olduğu mektubunda geçmektedir. Şeyhu'l-Ekber olan Muhyiddin-i Arabî'nin (ks.), Tefsir-i Kebir adlı tefsirin müellifi olan büyük âlim Fahreddin-i Razî Hazretlerine yazmış olduğu hikmetli nüktelerin, zarifane ta'rizlerin ve hüsn-ü beyanın, nazikâne irşadın latif bir numunesi olan mektubun bir yerinde şöyle der: **"Bir de Allah'ı bilmek, O'nun varlığını bilmenin gayrısıdır. Müşahade cilvegâhından Allah'ı bilmeyi murad eden kalbini fikrinden boşaltmalıdır. Ali himmet olana lazımdır ki, makam-ı müşahadede olacak telakkisi âlem-i hayalden olmasın. Zira müşahade denilen tecelli-yi Rabbanî hayalin ötesinde zevkî mânalara delalet eden bir hal-i nuranîdir. Hayal orada bîmecal olur."**

Muhyiddin-i Arabî Hazretleri bu cümlede ilm-i kelam ve akaidle meşgul olan âlimlerin hususan Fahreddin-i Razi'in Allah'ın varlığına ve birliğine ait tevhid delillerini kâfi ve vâfi görmediğini, bu sahada kazanılan marifetin kâmil mânada insana huzur vermediğini ve kalbi tatmin etmediğine dikkat çekmektedir. Bu marifeti noksan gören Muhyiddin-i Arabî, bunun kemalinin tasavvuf yolu ile elde edileceğini ifade ediyor. İlim ile kazanılan marifetin ruh, kalb, sır ve nefis gibi latifeleri ve duyguları tatmin etmediğini veya bunların hissesinin noksan olacağını Fahreddin-i Râzî'ye ihtar ediyor.

Allah'a Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği, Resul-i Ekrem Efendimizin (sav.) ders verdiği gibi tanımak ve inanmak lazımdır ki, makbul ve kâmil bir iman olsun. Hazret-i Şeyh de **"Allah'ı bilmek, O'nun varlığını bilmenin gayrısıdır."** İfadesiyle bu hakikati nazara vermektedir.

Bu risalede geçen iki meslekten biri **tasavvuf ve tarikat** mesleğidir, diğeri ise medreseyi temsil eden **İlm-i Kelam** mesleğidir.

Tasavvuf ve tarikat mesleğini temsil eden [Muhyiddin-i Arabî](#) Hazretleri; İlm-i Kelam mesleğini temsil eden ise [Fahreddin-i Razî](#) Hazretleridir. Bu iki büyük zat, birbirlerinin mesleğini ilmî olarak tenkid ediyorlar. Üstad ise asrın müceddidi ve hakemi olarak mes'eleye ışık tutup her iki mesleğin noksan taraflarına işaret ediyor. Üstad her iki mesleğin üstünde olup eksik ve kusuru olmayan üçüncü bir meslekten haber veriyor. O meslek ise **velayet-i kübra** olan sahabe mesleğidir. Risale-i Nur

mesleği de sahabe mesleğinin bir cilvesidir.

Tasavvuf ve tarikat Mesleği: Kalbi esas alıp, riyazet ve seyrü süluk ile nefsi terbiye edip, Kur'an ve iman hakikatlerine vasil olma yoludur. Bu meslekte akıldan ziyade, kalb ayağı ile seyrü süluk vardır. İnsandaki diğer latifeler inkişaf ettirilmez. Üstad Hazretleri, sadece kalbin inkişaf ettirilme esası üzerine giden tasavvuf mesleğini, insanın sahip olduğu diğer latife ve hissiyatların ihmal edilmesi noktasından eksik görüyor.

Üstad Hazretleri bu meslek içinde hususiyet kesbetmiş olan **Vahdet-i Vücut** ve **Vahdet-i Şuhud'**un eksik cihetlerinden daha ziyade, maddeciliğin ve inkârcılığın hüküm sürdüğü bu asırdaki insanların, bu mesleklerde gitmelerinin imkânsız olduğunu, bu zamanda Vahdet-i Vücuda nazara vermenin çok riskli ve tehlikeli olduğunu nazara veriyor.

Bediüzzaman Hazretleri ise bu iki yolun da noksan olduğunu şöyle ifade etmektedir:

"İlm-i Kelâm vasıtasıyla kazanılan marifet-i İlahiye, marifet-i kâmile ve huzur-u tam vermiyor. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın tarzında olduğu vakit, hem marifet-i tâmmeyi verir, hem huzur-u etemmi kazandırır ki; inşaallah Risale-i Nur'un bütün eczaları, o Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın cadde-i nurânisinde birer elektrik lâmbası hizmetini görüyorlar.

Hem Muhyiddin-i Arabî'nin nazarına, Fahreddin-i Râzî'nin İlm-i Kelâm vasıtasıyla aldığı marifetullah ne kadar noksan görülüyor; öyle de; tasavvuf mesleğiyle alınan marifet dahi, Kur'an-ı Hakîm'den doğrudan doğruya veraset-i nübüvvet sırrıyla alınan marifete nisbeten o kadar noksandır." (Mektubat)

Her vicdan sahibi insan, bütün bu kâinatı ve içindeki eşyayı ona hizmet ettiren bir zatın varlığını kabul eder. Zira vicdanın en bariz vasfı, insana sonsuz aciz ve fakir olarak yaratıldığını hatırlatarak onu, Halık'ını aramaya sevk etmesidir. Üstad Hazretlerinin de ifade ettiği gibi, **"Vicdan, cezbesi ile Allah'ı tanır."** (Sözler)

Bu bakımdan, insan kâinat kitabına iman nazariyle bakarsa Allah'ı bilmemesi mümkün değildir. İnanma ihtiyacı insanın fıtratında dercedildiğinden, onun iman ve marifetten müstağni kalması mümkün değildir.

Üstad Hazretleri bu konuyu veciz ifadeleriyle şöyle dermeyan etmektedir: **"Hâlbuki Allah'ı bilmek, bütün kâinata ihata eden rububiyetine ve zerrelere yıldızlara kadar cüz'î ve küllî her şey onun kabza-i tasarrufunda ve kudret ve iradesiyle olduğuna kat'î iman etmek ve mülkünde hiçbir şeriki olmadığına ve "Lâ ilahe illallah" kelime-i kudsiyesine, hakikatlarına iman etmek, kalben tasdik etmekle olur. Yoksa "Bir Allah var" deyip, bütün mülkünü esbaba ve tabiata taksim etmek ve onlara isnad etmek, hâşâ hadsiz şerikleri hükmünde esbabı merci' tanımak ve herşeyin yanında**

hazır irade ve ilmini bilmemek ve şiddetli emirlerini tanımamak ve sıfatlarını ve gönderdiği elçilerini, peygamberlerini bilmemek, elbette hiçbir cihette Allah'a iman hakikatı onda yoktur. Belki küfr-ü mutlaktaki manevî cehennemün dünyevî tazibinden kendini bir derece teselliye almak için o sözleri söyler.” (Emirdağ Lahikası)

Allah'ı tanımanın sınırı yoktur. İnsan, kendi ruhunun, aklının hatta en basit bir bitki hayatının dahi mahiyetini tam olarak bilememektedir. İnsanı, organlarını ve mahlûkatı tanımanın haddi ve hududu olmasa, Cenab-ı Hakk'ı bilmenin sınırı olabilir mi?

Vahdet-i Vücut: “*Lâ mevcude illâ hu*” cümlesinde ifadesini bulan, bütün masivayı inkâr edip, sadece Allah'ın varlığına hasr-ı nazar eden bir tasavvuf meşrebidir. Yani Vahdet namına kesreti, Allah namına kâinatı inkâr etme mesleğidir.

Bu meslekte gidenleri böyle bir tarza sevkeden sebep ise, kesret ve eşyanın Allah'a olan huzuruna mâni olmasıdır. Huzuru kazanmak için eşyanın ve kâinatın varlıklarını yok sayıyorlar. Nazarlarını sadece Allah'ın varlığına teksif ediyorlar. Hatta Allah'ın varlığında öyle fani oluyorlar ki, O'nun diğer isim ve sıfatlarını bile akıllarına getirmiyorlar. Tabî bu tarz meslek, kalbî ve hissîdir; aklî ve muhakemevî tarzında değildir. Şayet aklen ve muhakeme ederek bu tarzı müdafaa etse, mes'ul olur.

Ehl-i Sünnet, Allah'ın dışında, eşyanın ve mahlûkatın da varlığını kabul etmiştir. **Vahdet-i vücud**, manevî yol kat' etme esnasında bir cezbe ve sarhoşluktur; muhakeme ve aklın iptal olmasıdır.

Allah'ın varlığının şiddetinden, diğer varlıkların zayıf vücutlarını fark edemiyor ve yoktur, diyorlar. Bu meslek, aklıdan çok, halî ve kalbî bir meslektir. Onun için aklın mikyası ile tartılamaz. Bunu anlamayan bazı zahirî âlimler, İbn-i Arabî hazretlerini tekfir etmişlerdir.

Sadece Cenab-ı Hakk'ın varlığını kabul edip, eşyanın varlığını kabul etmemek, ehl-i Sünnetin mühim bir kaidesi olan; **“Eşyanın hakikatı sabittir”** hükmünü ihlaldir. Bu noktada vahdet-i vücud mesleği hak olan ehli Sünnetin görüşüne muhaliftir.

İkinci husus, Allah'ın varlığının dışında isim ve sıfatlarının tecellilerini kabul etmemek gibi tehlikeli bir durum ortaya çıkıyor. Sadece Allah'ın varlığında fani olmak, diğer isim ve sıfatlarını okumamak, kâmil bir imanı vermiyor. Arzı, semâyı, cennet ve cehennemi, melekleri ve ruhaniyatı, arşı ve kürsîyi, kısacası bütün varlık âlemini birlikte düşündüğümüzde bütün bu kesret âleminin aynı İlâhî sıfatlarla yaratıldıklarını müşahede ederiz. Sonsuz eşya yedi sıfatta tevhid eder. Hepsi aynı irade ile aynı kudret ile vücut bulmuşlardır. Bu yedi sıfat ise aynı zâtın sıfatlarıdır. İlim başkasının da irade başkasının olamaz. Bu noktaya geldiğimizde, karşımızda kelime-i tevhidi buluruz: *Lâ İlâhe illâllah...*

Vahdet-i Şuhud: Allah'ın haricindeki bütün masivayı, yani eşyayı, nisyan perdesine

sarıp, bir kenara atmak ve bir daha akla ve nazara getirmemek demektir. Bir nevi kâinatı unutmak ve hatıra getirmemek mesleğidir. Tıpkı kürek cezalıları gibi. Eski zamanlarda, gemilerde esirler ceza olarak kürek odasına atılır, bir daha hatıra getirilmezmiş. Aynı bunun gibi, **vahdetu'ş- şuhûd** salikleri de masivayı nisyan odasına atıyorlar. Allah'a olan huzuru ancak eşyayı nisyana atmak ile temin ediyorlar. Ama **eşyanın vücudunu inkâr etmiyorlar, sadece nisyan zindanına hapsediyorlar.**

Bu meslek belki risksizdir, lakin bu maddeci asırda tatbiki zordur.

Vahdetu'l- vücudda eşya tamamen inkâr ediliyor; **vahdetu'ş- şuhûdda** ise, sadece unutmak ve hatıra getirmemek esası var. **Vahdetu'l- vücudda** mahv ve sekir, yani kendini tamamen yok saymak ve manevî olarak kendinden geçme hali hâkimdir. **Vahdetu'ş- şuhudda** ise, sahve ve fark, yani kendi varlık şuurunda olmak ve Allah'ın varlığı ile eşyanın varlığını fark etme durumu hâkimdir.

Vahdetu'l- vücud, riski çok, gidilmesi zor bir yoldur. **Vahdetu'ş- şuhûd** ise, riski olmayan ve herkesin gidebileceği bir yoldur. Ama her iki meslek de nakıs olup, **velayet-i kübra** olan sahabe mesleğine yetişmiyor.

Vahdet-i Şuhud mesleği, Vahdet-i Vücuda nazaran biraz daha makul ve ehl-i Sünnet kaidesine uygun bir meslektir. Bu yüzden, bu mesleğe **sahv'e (aklın uyanık ve kendinde olması hali)** denilmiştir. Vahdet-i Vücut mesleği ise **sekir (aklın manevî sarhoş olması)** mesleğidir. **“La meşhude illa Hu”** cümlesi bu mesleği ifade edip hülâsa eden bir cümlüdür. Yani Allah'ı hatırlamak için her şeyi unutmak esası. Vahdet-i Vücut mesleğinde eşya inkâr, Vahdet-i Şuhudda ise unutmak vardır.

Sualinizdeki mutlak nisyan, Allah için değil, eşya için kullanılmıştır. Yani **“La meşhude illa hu”** derken, sadece Allah'ı gör, eşyayı unut, mânasındadır.

İlm-i Kalam Mesleği: Akli esas alan bir meslektir. Tasavvuf mesleği, sadece kalbi esas alıp, insanın sair duygu ve latifelerini nasıl ihmal ediyorsa; aynı şekilde, bu meslek erbabları da sadece akli esas alıp, sair his ve latifeleri, hususen kalbi ihmal ediyorlar. Kelamcılar Allah'ın varlığını bazı akîl delillerle ispat edip, O'nun isim ve sıfatlarının kâinattaki tecellisini, rububiyet ve Ulûhiyet tezahürlerini okuyamıyorlar.

Dolayısı ile, bu tarz bir yol, sağlam ve tahkikî bir imanı vermiyor. Bunun içindir ki, İbn-i Arabî Hazretleri; **“Allah'ı bilmek, varlığını bilmenin gayridir”** buyurarak, Allah'ı varlığını sadece sadece akîl delillerle, devir ve teselsül ile ispatlanın kâfi olmadığını ifade ediyor. Zira Cenab-ı Hakk'ın varlığını kabul ile beraber, O'nu isim ve sıfatları ile bilmek ve tanımak lazımdır.

Cenab-ı Hakk'ın Zât'ını, isim ve sıfatlarını Kur'an-ı Kerîm'in beyan ettiği veçhile bilenler, O Zât-ı Akdes'i nihayetsiz cemel ve kemal sahibi olarak tanır. O'nu ulûhiyetinin şanına yakışmayan her türlü batıl fikirlerden, hayallerden, vehimlerden tenzih ederler. Mutlak kemalin ancak ve ancak Allah u Teâlâ'nın Zât ve sıfatlarına

mahsus olduğunu bilir, bütün mahlûkata takılan izzet ve kemallerin O'nun nihayetsiz kemalinin cilveleri olduğunu idrak ederler. Zât-ı Akdes'in;

"Misilsiz... ve Vâcibü'l-Vücut ve maddeden mücerred... ve mekândan münezze... ve tecezzisi ve inkısamı her cihetle muhal... ve tegayyür ve tebeddülümümteni... ve ihtiyaç ve aczi imkân haricinde bir Zât-ı Akdes" olduğunu bilirler. İmanları taklitten, tahkike yükselir, İnsî ve cinnî şeytanların ifsatlarına ve nefislerinin desiselerine kapılmaz, tereddüd ve şüphelere düşmezler.

Cenab-ı Hakk'ı Kur'an'ın bildirdiği ve Hz. Peygamber (sav.)'in ders verdiği gibi tanıyan, bütün enfüsî ve afakî delilleri okuyan, İlahî isimlerin kâinattaki tecellilerini tefekkür eden bir mü'min, O'nu bütün kemal sıfatlarla muttasıf, vücudu vacip, kudreti nihayetsiz, ilmi muhît, iradesi mutlak olarak bilir. Mahlûkatın ise vücudunun hâdis, aczinin nihayetsiz, ilminin nakıs, iradesinin cüz'î olduğunu anlar.

Marifetullah; Cenab-ı Hakk'ı, Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği ve Peygamber Efendimiz'in (sav.) ders verdiği gibi tanımaktır. Allah'ı bilmek ise, evvelâ, varlığını ve birliğini bilmekle mümkün olur. Allah'ı bilmek dinin temelidir ve bütün ahkâm-ı diniye ona bina edilir. Bu da ancak afakî ve enfüsî deliller ile Allah'ı şek ve şüphesiz, yakinen, gözle görür gibi bilip inanmaktır.

Sahabe Mesleği: Bu meslekte, Allah'ın varlığının dışında, eşyanın vücudu ne inkâr edilir ne de nisyan perdesine sarılır. Eşya, varlık olarak sabittir; **Allah'ın isim ve sıfatlarını gösteren bir sanattır, bir mükemmel tarif edicidir.** Hangi varlığa nazar edilirse, orada Allah'ın varlığını ve birliğini ihtar ve işaret eden bir levha görünür. Onun için her şey Allah'ı hatırlatıp, huzuru kazandıran birer vasıtaadır. Üstelik eşya, Allah'ın sadece varlık ve birliğini göstermiyor, onu bütün isim ve sıfatları ile tarif ediyor. Bu yüzden tam ve kâmil bir imanı temin ediyor. Onun için Kur'an, kâinat kitabını okutturan ve ders veren bir muallim gibidir. İşte sahabeler bu vechi ile Kur'an-ı Kerimi ve kainât kitabını mükemmel bir şekilde okudukları için, tasavvuf ve kelâmın en büyük üstadları, en küçük sahabeye yetişemiyorlar. Risale-i Nur da aynı meslek üzerine gidiyor.

Bir de sahabe mesleğinde sadece kalb veya akıl esas alınmıyor, insandaki bütün his ve latifeler tam inkişaf içindedir, bu yüzden bir eksiklik de yoktur.

Üstad Hazretleri İlm-i Kelâm ve tasavvuf yolu ile elde edilecek marifetle, doğrudan Kur'an'dan alınacak marifetin arasındaki farkları şu harika misal ile ifade eder:

"Bir su getirmek için, bazıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısım da, her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir; tikanır, kesilir. Fakat her yerde kuyuları kazıp su çıkarmağa ehil olanlar, zahmetsiz herbir yerde suyu buldukları gibi, aynen öyle de: Ülema-i İlm-i Kelâm, esbabı nihayet-i âlemde teselsül ve devrin muhaliyeti ile kesip, sonra Vâcib-ül Vücut'un vücudunu onunla isbat ediyorlar. Uzun bir yolda gidiliyor. Amma Kur'an-ı Hakîm'in minhac-ı

hakikîsi ise her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Her bir âyeti, birer asâ-yı Musa gibi, nereye vursa âb-ı hayat fışkırtıyor ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ **düsturunu, her şey'e okutturuyor.”**

Velayet-i kübra, çok çalışıp gayret göstermekle ulaşılabilecek bir makam değildir. Belki nadirattan bazı zâtlar, maneviyat ikliminde fazla kulaç atmalarıyla, cüz'î ihtiyarlarını da kullanarak bu makama ulaşmış olabilirler. Bunların dışındakiler ise ancak Cenab-ı Hakk'ın inayeti, ihsanı ve ikramı ile bu makama ulaşabilirler.

Sahabe efendilerimiz Resulullah Efendimiz (asm)'in nübüvvet yani ilim sıfatına mazhar olduklarından, onlarda keşf u keramet görülmez. Çünkü **velayet-i kübra** makamına mazhar olan sahabeler, artık velayet-i suğra veya velayet-i vustadaki keşf ve kerametlere ihtiyaç duymazlar.